

Ferdinandy György

Post mortem

Kedves barátaim, ez egy ilyen, hogy is mondjam, rendhagyó előadás. Meg kell mondjam: a könyökömön jönnek ki a nemes érzelmek és a nagy szavak. Azt sem tudom már elviselni, ha valaki első személyben önmagáról beszél. Hát még ha tudományos köntösbe öltözteti az indulatokat!

Ha megengedik, én ma itt egy szomszédfiúról fogok önöknek beszélni. Egy játszópajtásomról, akit paradox módon alig néhány hónapja ismerek igazán. Előrebocsátom, hogy én ilyenkor ősszel minden évben a régiekkel álmodom. Azokkal, akik már elmentek, idestova ötven éve, és akik minden évben felkeresnek egy ilyen őszi hajnalon.

Sürgetnek, hogy írjam le a nevüket. Mert igen, voltak ők is. Még mindig élsz? – kérdezik. És: miért folytatod?

Tehát ezek közé toppant be a Lajos. Emlékszem, kora délután volt, a Sashegy oldalában már ment le a nap, amikor megszólalt a telefon.

Ő volt az, bemutatkozott. Itt lakik – mondta –, a Vércse utca sarkán. Hogy emlékszem-e rá? Komolyan, nyugodtan beszélt. Azt mondta, mindig is itt lakott.

– Hogy lehet az – kérdeztem –, hogy sosem láttalak?

– Te tudod! – felelte. Én azóta se mozdultam ki a házból. *Et pour cause!* Ha kinézek, látom az ablakod.

– És – tétováztam – hogyan élsz?

Az ilyen hívásokkal szemben védtelen vagyok.

– Köszönöm – felelte –, tolókcocsiban.

– Valami baleset?

– Nem érdekes! – mondta. Ennek ma már ötven éve.

Így kelt életre ez a fél évszázados kapcsolat. Az öcsém, érdekes, emlékezett rá. A Lajos? – kérdezte. DISZ-titkár volt. Ötvenhat után – rám való tekintettel nem úgy mondta: disszidált – Kanadába távozott.

– Kanadába? Itt él most is a Vércse utca sarkán!

– Az nem lehet! – jelentette ki öcsém.

– Mi nem lehet?

– Hát hogy én erről nem tudok.

Ferdinandy György *Még mindig élsz?* című írása a *Forrás* 2006. októberi számában jelent meg.

Pedig lehetett.

– Ha becsöngetsz – mondta Lajos –, kinyitok.

Itt a hegyoldalban kacskák az utcák. A házak mélyen lent vannak az úttest szintje alatt. Értettem már, hogy miért nem tud kijönni tolókokcsiban.

A lakás, ahová beléptem, tágas volt és sötét. Kevés bútor: a kocsik akadálytalanul közlekedhetett. Az asztalon könyvek, folyóiratok. Lajos szemmel láthatóan nem unatkozott. Csak ez a vigasztalan szürkeség! Seholy egy zöld növény vagy egy asztalterítő. Még csak egy fénykép se lógott a falon.

– Mióta vagy így? – kérdeztem.

– Azóta – felelte. Ötven éve. Nekem csak két napig tartott a forradalom.

Ötvenhat minden szemtanú számára ugyanaz. Bem-szobor, Kossuth tér. A remény. A könnyek, amelyekről ma már beszélni se szabad.

– Október huszonnegy – emlékszel? Abban az évben szerdai napra esett. Borús idő volt, a tankok zúgását megsokszorozta a köd. Telefonáltunk – mondja – a diákokhoz. Hogy aki teheti, menjen haza. És hogy zárják be a kapukat.

– Akkor történt – ezt nyilván végiggondolta százszor is. Egy orvlövész volt, nem a tank.

Kávét főz, gyorsan, rutinosan mozog.

– Látod – mondja –, megszoktam a magányt. Ellátom magam.

Nem tartóztat, amikor felállok. Két dossziét készítettem ki nekem.

– Vidd el őket! – mondja. Ott vannak az asztalon.

Belelapozok a gépelt kéziratokba. Az egyik nyolc-, a másik harmincoldalas.

– Nálad jó helyen lesz – mondja. Talán felhasználhatod.

Most erről a két írásról kellene beszélnem. Nem könnyű dolog. A nyolcoldalas, napló. Egy asszony – feltehetően Lajos felesége – megírja benne az októberi napokat. Valaki legépelte, összevonta, és nyilván belejavított. Abból, ami engem érdekel, nem sok maradt.

A másik, riport Lajossal. Szecska-szár az is. Harmincoldalas. Harmadik neki-rugaszkodásra végigolvasom. Lajos ötvenhat elején kocsikísérő, majd traktoros. Az írók és a diákok szervezkedéséről semmit se tud. Október 23-án gyorsan észbe kap. Ott van a Parlamentnél, a Rádió előtt. Déry Tiborral, Devecseri Gáborral beszél, csupa kommunista, állapítja meg, és mégis, karakán, belevaló emberek.

Bejár az Írószövetségbe is, az utcán aznap mindenki rohan.

Útban a Parlament felé kerül a Rudas László (ma Podmaniczky) utcai leányszálló elé, ahol 24-én este lelövik.

Következnek a műtétek, a kórházi napok. Kezdetét veszi az ötvenéves szobafogság. Húga akkor már disszidált, de a felesége, Ili, vele van. Az 56-osokkal továbbra is tartja a kapcsolatot. Olvas, rádiózik, mindenről tudomása van.

Itt, valamikor 58 körül, megszakad a kézirat. Azt, hogy Ili még harminc évet élt, már csak tőle tudom.

Hát csak ennyi. Sokszor átírhatta a riportot. Kilúgozta. Nincsen benne egyetlen részlet, ami torkon ragadna. Nem dobom el, majd a kezelés után, amikor hazaérek, visszaadom.

Ili naplójával más a helyzet. Róla, a feleségéről, Lajos is szépen nyilatkozott. Ez a csodálatos asszony volt a szerencsém – mondja. Ha volt tragédia az életben,

nem az, hogy megrokkantam, hanem hogy elvesztettem őt. Ők az igazi hősök – teszi hozzá. Akik megőrizték a férjük emlékét és felnevelték a gyerekeiket.

Az októberi napokat mondja el ő is, de van ennek a történetnek egy másik vetülete. Mert ez az október abból áll, hogy Ili, a szerelmes fiatalasszony, keresi Lajost.

Ezek itt már nem magyarázkodások és nem nagy szavak. Itt az ember, a kiszolgáltatott ember szólal meg. Ebből még lehet szépirodalom.

Még kell mondjam, hogy Lajos riportjában voltak kevésbé megható részletek. Amikor bejutott a Rádióba, ahol a lefegyverzett ávosokat őrizték, példaképe és barátja, R. Jóska egy szálig legéppuskázta a foglyokat.

Fantasztikus ember volt – mondja róla. Toleráns szellem: zsidókat mentett a világháborúban. R. Jóska megúsza, de valami megroppant benne 56 után. Inni kezdett, elvált, meghalt, pontosan tizenhárom évvel a forradalom után.

Lajos még egy tréfás mondását idézi. Nem az a fontos, hogy az ember háromszáz évig éljen. Éljen csak száz évig, de jól! Hát neki – fejeződik be a rögtönzött nekrológ – 43 év jutott.

Eszébe jutottak mások is. Főként azok, akik DISZ-titkárok voltak, mint ő maga. Rájuk talán még a régi, előző életéből emlékezett.

*

El akartam búcsúzni tőle, mielőtt átrepültem az Újvilágba. Azután ez a látogatás elmaradt. Írtam neki, mert a telefont nem vette fel. Nem csengettem, bedobtam a levélszekrénybe a borítékomat.

Már csak egy hét volt hátra odaát, amikor megszólalt a telefon. Beszél magyarul? – kérdezte egy bizonytalan női hang. Lajos meghalt! – közölte. Július 29-én. Aznap volt, hogy kicsengett nála a telefon.

Lajos húga gondoskodott róla, hogy ne kínozzon túlságosan a büntudat. Mert hát ő, a disszidens hűg volt az a tétovázó női hang. Tegnap temettük – mondta. A hamvasztás az óhazában körülményes dolog.

Negyven évet töltöttem idegenben én is. Mégsem tudom elviselni, ha valaki töri az anyanyelvét. Idegesítenek az akcentusok. Lehet, hogy ezért vesztettem el a türelmemet, és hogy abban, amit most elbeszélék, igazságtalan vagyok.

A nő a kéziratokról faggatott. Szeretné megjelentetni. Ezek szerinte értékes iratok. Az évfordulóra! – tette hozzá magabiztosan.

Nem tudtam figyelni rá. Lajos meghalt, állandóan ez járt a fejemben. És hogy nem kerestem fel őt.

– Maga már megírta? – kérdezte az asszony. Mert lenne valaki. A *Lyukasóra*ba? – faggatott türelmetlenül. Úgy tudta, hogy a *Lyukasóra* az egyetlen magyar folyóirat.

Azon kaptam magam, hogy magyarázkodom. Elmondtam, hogy mind a két irat közönséges, ellenőrizhetetlen másolat. Dokumentumértékük minimális, csak azt ismételtetik, amit mindenki tud. És természetesen egyik sem irodalom.

– Keressen fel! – hangzott a válasz. Meg akarja beszélni velem – így mondta – az anyagi vonatkozásokat.

Hát innen fűjt a szél. Nos, feleltem kapásból, ha kifizeti a nyomdát, annak csak örül a folyóirat!

Szegény Lajos. Örömet akartam szerezni neki. Már nem kínozt annyira a bűntudat. A rokonság *post mortem* is tönkre tudja tenni a barátságokat.

Megpróbálom felidézni a barátom alakját. A perceket, amikor a régiokról beszéltünk. Csaplár Jenőről, Egry Öcsiről, akik már nem élnek. Közös szerelmünkről, Kósa Inciről, erről az egész háborús brancsról, amelyik itt robbantgatott a Sas-hegyoldalon. Eszembe jut, hogy ő volt a nagyfiú, aki akkor, negyvenötben már dolgozott. Incit ő fizette be az Alkotás moziba. Igaza volt az öcsémnek: ha valaki belefutott a vakvilágba, az agya úgy látszik kihagy.

Ő, a Lajos, nem felejtett. Ötven éven át mondta a magáét. A forradalmat. Azt a másfél napot. Azt akarta, hogy maradjon valami utána. Őrizgette ezeket a jegyzeteket, amit én most majd visszaadok.

Igy ér véget ez a rendhagyó előadás. Hogy mi lett belőle? Novella, elbeszélés? A műfaj mint olyan engem sosem izgatott. Az ember, a kiszolgáltatott, az útpadkára szorult ember annál inkább.

Erről volt szó, ha jól fejeztem ki magam. Két emberről, akiken ma ötven éve keresztülgázoltak a lánctalpasok.